

Kozyrevova doktrína – ruská varianta Monroeovy doktríny

Bohuslav Litera

Ruský termín „bližnje zaruběžje“ (blízké zahraničí) je používán pro označení sousedních států Ruské federace. Pro ty, které až do rozpadu Sovětského svazu byly jeho součástí jako svazové republiky. Z geopolitického hlediska se tedy kryje s hranicemi bývalého Sovětského svazu. V současnosti zahrnuje oblast Společenství nezávislých států a navíc i ty země, které do SNS nevstoupily, tedy pobaltské státy.

Z postojů představitelů oficiální ruské zahraniční politiky je zřejmé, že vztah Ruska k tomuto blízkému zahraničí, zvláště po říjnových událostech a po prosincových volbách v roce 1993, zaznamenal poměrně výrazný, oficiálně již plně deklarovaný posun. To, co do té doby Rusko praktikovalo víceméně skrytě, se nyní přiznává otevřeně. Šlo však již jen o dovršení trendu v ruské politice, který se projevoval minimálně od počátku roku 1993. Je evidentní, že Rusko přistoupilo k obnovení a posílení svého dominantního vlivu na území celého bývalého Sovětského svazu.

V tomto směru byla významná především porada velvyslanců Ruska ve státech SNS a v pobaltských republikách v lednu 1994. Ruský ministr zahraničních věcí A. Kozyrev v direktivách velvyslancům nastínil ráznější linii. S odvoláním se na novou ruskou zahraničněpolitickou doktrínu především důrazně označil ostatní postsovětské republiky za oblast životně důležitých zájmů Ruska. Podtrhl, že „země Společenství nezávislých států a Pobaltí tvoří oblast, kde se soustřeďují prvořadé životní zájmy Ruska. Odtud také pramení i základní ohrožení těchto zájmů“.¹

Z takto definovaného prostoru strategicky prioritních zájmů Ruska a jejich ohrožení pak logicky vyplynul i jeden ze základních úkolů, „... zachovat naši [ruskou – pozn. autora] vojenskou přítomnost v blízkém zahraničí“.² Podle Kozyreva by totiž stažením ruských vojsk z této oblasti zde vzniklo mocenské a bezpečnostní vakuum, které by bylo nutně vyplněno silami, jež by zdaleka ne vždy byly přátelsky nakloněny Rusku. V řadě případů by byly ruským zájmům dokonce nepřátelské. V této souvislosti za jednu z hlavních priorit označil obranu práv ruského obyvatelstva žijícího v zemích blízkého zahraničí a problematiku jejich dvojího občanství.³

Prakticky ve stejné době, v lednu 1994, otiskly noviny Nezavisimaja gazeta na pokračování velmi rozsáhlý rozbor člena Prezidentské rady Ruské federace A. Migranjana pod názvem Rusko a blízké zahraničí.⁴ Základní myšlenkou jeho studie byla opět teze, že „celý prostor bývalého Sovětského svazu je oblastí životně důležitých zájmů Ruska“. Zvláště zdůrazňoval, že existence nových postsovětských republik je pouze dočasným jevem, neboť jejich perspektivy spočívají ve vytvoření „... nového, možná federativního či konfederativního státu“. Migranjan autoritativně dokazoval, že řada států, např. konkrétně Ukrajina, jsou umělé, národnostně heterogenní útvary, které se musejí rozpadnout podle etnoregionálních hranic. Rozpad podle něho nemine ani Kazachstán a další. Upozorňoval, že v Rusku jsou dostatečně vlivné síly, které neuznávají územní celistvost Kazachstánu a stávající rusko-kazašské hranice. Severní Kazachstán, kde je obyvatelstvo většinou ruské či rusky mluvící, proto považují za přirozenou součást Ruska. Migranjan tyto síly sice blíže nespécifikoval, může se však jednat o kozácké hnutí. Koncem února 1993 se totiž v Omsku konal sjezd, na němž došlo ke sjednocení kozáckých svazů Ruska a Kazachstánu v sibiřské kozácké vojsko. Jeho úlohou má být mj. ochrana zájmů rusky mluvícího obyvatelstva Kazachstánu.⁵

Obdobně ve vztahu k ostatním státům tzv. blízkého zahraničí Migranjan spekoval s možností vytvoření etnicky ruských útvarů v rámci těchto zemí. Za jiných okolností by bylo možné jeho úvahy považovat za projev extremismu. Jejich autor však zastává vysokou funkci člena Prezidentské rady Ruské federace. Má proto možnost ovlivňovat formulování a realizaci ruské zahraniční politiky. Je však rovněž otázkou, do jaké míry se v jeho názorech odráží oficiální politika, či jen jeden z jejích proudů.

Jestliže dříve o geopolitickém prostoru bývalého Sovětského svazu jako o oblasti výlučných ruských životních zájmů hovořili politici typu Ruckého a Chasbulatova, dnes se tento směr stal oficiální ruskou politikou. Spory se vedou pouze o to, kdo ruskou Monroeovu doktrínu zformuloval jako první. Na Migranjanova obvinění, že Kozyrev zaprodal ruské národní zájmy, a na tvrzení, že doktrínu zformuloval Chasbulatov, vzápětí reagovala G. Sidorovová, poradkyně Kozyreva. Bylo symptomatické, že Migranjanovy argumenty a závěry neodmítla a nepolemizovala s nimi. Ale naopak. Podrobně dokládala, že Kozyrev již v minulosti, tj. ihned po vzniku samostatného Ruska, několikrát označil blízké zahraničí za oblast výlučných ruských zájmů.⁶

Snad ještě pregnančněji se v polovině června 1994 vyjádřil první náměstek ministra zahraničních věcí Ruské federace A. Adamišin. „Vezměte SNS, nebo jak se dnes módně říká postsovětský prostor. Dnes je již axiomem (!) pro ty, kteří formulují ruskou zahraniční politiku, že tady leží jádro životních zájmů Ruska. Na tom, jaké budou vztahy v SNS, závisí samotné přežití Ruska. V posledních měsících bylo i z praktického hlediska učiněno nemálo pro to, aby chápání priority zájmů nezůstalo abstraktní, nýbrž aby se projevilo v konkrétních činech: v další integraci zemí SNS, zastavením konfliktů na jeho území, v řešení některých klíčových otázek v dvoustranných vztazích některých států s Ruskem.“⁷ Adamišin dále upozornil, že někteří západní partneři Ruska, především Spojené státy, nechápou či přímo odmítají akceptovat skutečnost, že „Rusko se prostě a jednoduše nemůže vzdát zvláštní odpovědnosti a v tomto smyslu zvláštní úlohy ve vztahu ke svému okolí, k členům SNS“.⁸

Není náhoda, že uvedená linie byla oficiálně a veřejně nastíněna právě po volbách do ruského parlamentu. V nich se totiž ukázalo, že většina Rusů žijících mimo Ruskou federaci hlasovala pro nacionalistické křídlo ruské politické scény, konkrétně pro stranu Žirinovského. Důraz na obranu jejich práv a vlasteneckého citění se proto stal součástí boje na ruské vnitropolitické scéně. Má však především zahraničněpolitické aspekty ve vztahu k zemím blízkého zahraničí, přičemž by mohl být lehce zneužit. V červenci 1994 vypracovala Moskva program na ochranu Rusů žijících na celém území bývalého SSSR. Podle předsedy expertní skupiny Prezidentské rady, která ho připravila, E. Paineho, musí být Moskva mj. připravena všemi prostředky, které připouští mezinárodní právo, bránit práva ruské diaspory.⁹

Mimofádný důraz na zvláštní vztahy a odpovědnost vůči postsovětským republikám je také obsažen v nové ruské vojenské doktríně (viz Mezinárodní vztahy, 1/1994, s. 106–116 – pozn. red.). Ostatně Jelcin sám na shromáždění při vyřazení absolventů vojenských vysokých škol koncem června 1994 zdůrazňoval zvláštní odpovědnost Ruska za obranu eurasijského prostoru. Také Kozyrev v časopise Foreign Affairs zdůrazňoval, že po rozpadu Sovětského svazu Západ uznal úlohu Ruska jako stabilizačního faktoru v postsovětském prostoru. Odvolával se na příklad Evropské unie a argumentoval tím, že situace v SNS je jí podobná v tom smyslu, že také členové Evropské unie uznávají vedoucí roli států, jako je Francie či SRN. Kromě toho zdůraznil, že ani velké a relativně vyspělé státy SNS (Ukraina) nemohou existovat bez těsných svazků s Ruskem. Vzhledem ke vzájemné závislosti zemí postsovětského prostoru je jejich těsná spolupráce nezbytná. Varoval, že by opačný případ prý vedl k opakování „jugoslávského scénáře“. Od Západu Kozyrev opět žádal, aby uznal zvláštní úlohu Ruska v tomto prostoru a jeho odpovědnost a podpořil ho.¹⁰

Nová ruská vojenská doktrína je označována za tzv. Kozyrevovu doktrínu. Její podstata spočívá v nepřímém vyhlášení postsovětského prostoru za oblast výlučných ruských zájmů a v případě, že by ho Rusko považovalo za ohrožené, v právu přijmout jakékoli kroky na jeho obranu.

Jestliže vyloučíme geografické a historické podmínky vzniku obou doktrín, pak Kozyrevova doktrína silně připomíná americkou Monroeovu doktrínu z roku 1823. Podle ní je totiž celá západní polokoule výlučnou sférou vlivu Spojených států a jakýkoli pokus jiných neamerických mocností do ní mocensky proniknout byl považován za útok proti zájmům a bezpečnosti Spojených států. Stručně je vyjádřena heslem „Amerika Američanům“.

Skutečnost, že bývalé postsovětské republiky byly oficiálně prohlášeny za oblast výlučných ruských zájmů, za oblast, kde se nacházejí hlavní nebezpečí hrozící těmto zájmům a potažmo i Rusku jako takovému, znamená tedy faktické zformulování ruské varianty Monroeovy doktríny, ale také vytváření skutečných i fiktivních obrazů nepřitele, možnost zasahování do konfrontací a nebezpečí obnovy imperiálních ambicí. Již nikoli v globálním měřítku, nýbrž regionálním.

Obraz však nemusí být tak černobílý. Na počátku května 1993 totiž ruský ministr obrany Gračov upozorňoval na šíření islámského fundamentalizmu z Íránu a Afghánistánu do středoaasijských republik, konkrétně do Tádžikistánu. V této souvislosti varoval, že v Ruské federaci žije na 20 milionů muslimů, kteří by se, pokud by se přiklonili k fundamentalizmu, mohli stát silným destabilizačním faktorem.¹¹ Vše také nasvědčuje tomu, že ruský prezident Jelcin původně – vzápětí po rozpadu Sovětského svazu – zamýšlel orientovat ruskou politiku v duchu neoslavizmu na potřeby Ruska a na jeho vztahy ke slovanským zemím a že dával přednost „opuštění“ Střední Asie. Ostatně SNS bylo zprvu založeno jen jako organizace slovanských národů, i když vzápětí bylo rozšířeno o další státy. Protagonisté ruských reforem se také obávali vlivu případného obrození neoimperální politiky na ruské hospodářství a na vnitropolitický vývoj vůbec. Ovšem události z léta 1992 naznačují, že Jelcinův režim pod tlakem vývoje v Tádžikistánu došel k závěru, že si Rusko nemůže dovolit ponechat ve Střední Asii mocenský vakuum.¹² Z Tádžikistánu totiž po vítězství neokomunistů v občanské válce (udrželi se u moci pouze s pomocí Ruské armády) uprchlo přes sto tisíc obyvatel do sousedního Afghánistánu. Odtud zahájili právě pod vlnkou islámu gerilovou válku proti režimu. Republika se navíc téměř rozpadla na klanová uskupení.

Ruská vláda i sám Jelcin reagovali zprvu způsobem, který připomínal Brežněvovu reakci z roku 1979. Jelcin hovořil o útoku na jižní ruské hranice, obviňoval z nich Afghánistán a hrozil ostrými protiopatřeními. V průběhu krize však v Rusku došlo k významným posunům v chápání bezpečnostní politiky ve prospěch ruských vojenských zásahů v krizových oblastech SNS v rámci tzv. mírových operací, které podle některých pozorovatelů obsahují vizi obnovy impéria a zachování ruské vojenské přítomnosti v oblastech. V této souvislosti také ruští činitelé zdůrazňovali potřebu chránit ruské obyvatelstvo v zemích blízkého zahraničí. V duchu tohoto trendu bylo pak dokončeno zformulování zahraničněpolitické a vojenské doktríny do dnešní podoby.¹³

Krize v Tádžikistánu zároveň přiměla však většinu středoaasijských politiků k tomu, aby se z obav z islámského fundamentalizmu a z destabilizace vývoje v oblasti sblížili s Moskvou. S výjimkou Kyrgyzstánu proto v květnu 1992 v rámci SNS uzavřelo šest států Smlouvu o kolektivní bezpečnosti.

Při zpětném pohledu na ruskou zahraničněpolitickou aktivitu je evidentní, že po období vyčkávání, respektive formulování, které následovalo bezprostředně po rozpadu SSSR, dostala ruská zahraniční politika ve vztahu k blízkému zahraničí nové úkoly. Ještě v roce 1992 Rusko víceméně vyčkávalo. Snažilo se brzdit dezintegrační procesy a patrně doufalo, že v nových nezávislých státech opadne prvotní euforie z dosažení nezávislosti a že realita běžného života a ekonomické problémy přimějí jejich vládnoucí kruhy k užší spolupráci s Ruskem. Byla zde i možnost, která se začala uskutečňovat až později, totiž že by nacionalisticky orientované kruhy mohly být vystřídány spíše proruskými.

V roce 1993 pak nastala již zmíněná poměrně výrazná změna. Rusko se stále otevřeněji vyslovovalo pro opětovnou reintegraci prostoru bývalého Sovětského svazu, který vyhlásilo za oblast svých životních zájmů. Oba úkoly dostaly nejvyšší prioritu a jako takové byly včleněny jak do zahraničněpolitické, tak vojenské doktríny Ruské federace.

Přechod k otevřené a výrazně aktivnější politice v postsovětském prostoru zahrnuje dvě linie: jednak Společenství nezávislých států, jednak dvoustranné vztahy Ruska s jednotlivými státy SNS. Moskva vyvinula značné úsilí o konsolidaci SNS a jeho orgánů. Obrat představovalo schválení Charty SNS v lednu 1993 a vytváření příslušných „střešních“ orgánů Společenství, které z ní vyplývají. V březnu 1993 pak Jelcin navrhl nejvyšším představitelům SNS řadu dalších integračních opatření, mj. vytvoření bezpečnostního systému a koordinaci v zahraničněpolitické sféře. Rusko také iniciovalo integraci v ekonomické sféře. V září 1993 byla schválena Dohoda o vytvoření ekonomické unie SNS, která předpokládá postupné vytvoření společného trhu, celní a měnové unie. Významný krok v tomto směru byl učiněn o rok později. V září 1994 byl vytvořen Mezinárodní hospodářský výbor (SNS), jenž na rozdíl od předchozích institucí má již mocenské pravomoci. Současně byla založena Platební unie zemí SNS, která předpokládá vzájemnou směnitelnost příslušných národních měn.¹⁴ Navíc v druhé polovině roku 1993 k SNS opětovně přistoupil Ázerbájdžán a posléze také Gruzie. Oba státy se spolu s Běloruskem připojily k Dohodě o kolektivní bezpečnosti z května 1992.

Konsolidace SNS neznamená však oslabování ruských pozic, neboť ruské orgány a činitelé mají dominantní zastoupení v orgánech SNS. Posilování SNS v tomto směru znamená i posilování ruské úlohy. Na druhé straně je však patrný opačný trend. Zdá se, že si Rusko, tak jak si upevňuje systém vlastních státních institucí, hodlá uchovat svobodu rozhodování nezávisle na institucích SNS. Patrné je to zvláště ve vojenské a bezpečnostní sféře, kde bylo z ruské iniciativy v červnu 1993 zrušeno vrchní velitelství společných ozbrojených sil, které bylo podřízeno Radě ministrů obrany SNS.¹⁵

Souběžně s reintegrací v jiných oblastech přistoupilo Rusko k vytváření nového obranného systému v rámci SNS. Počátkem července 1994 se v koordinačním štábu pro vojenskou spolupráci SNS konala na vysoké úrovni konference, která projednala návrh na vytvoření systému kolektivní bezpečnosti a návrh hlavních směrů při prohlubování vojenské spolupráce států SNS. Konference došla k závěru, že za dané situace je optimální variantou vytvoření vojensko-politické aliance se sjednocenými vojenskými orgány a vojsky, se společným operativním plánováním a s vojenskou přípravou. Cílem má být společná obrana proti zdrojům hrozeb, za něž se považují: územní nároky třetích států vůči členským státům aliance, lokální konflikty, použití zbraní hromadného ničení proti členským státům, šíření těchto zbraní, včetně dodávek moderních vojenských technologií do některých států, organizací či teroristickým skupinám, vnější zasahování do vnitřních záležitostí zúčastněných států, destabilizace jejich vnitropolitické situace a mezinárodní terorismus.¹⁶

Takto pojatá definice zdrojů ohrožení států tvořícího se nového vojensko-politického bloku je sice v zásadě shodná s mezinárodním pojetím bezpečnosti, nicméně ho však v některých směrech výrazně přesahuje. Jednotlivé aspekty, např. destabilizace vnitropolitické situace, by totiž v takovém případě umožňovaly zásahy do vnitřních záležitostí členských států. Zvláště ve spojení se zásadou, že členské státy aliance budou mít možnost rozmísťovat na území ostatních států bloku své vojenské jednotky a udržovat zde své vojenské základny. Za daného poměru sil a situace v zemích SNS je zřejmé, že by uvedených zásad mohlo v praxi fakticky využívat pouze Rusko. Stejně tak by nepochybně poskytlo hlavní kontingent pro plánované koaliční obranné síly, tedy pro ozbrojené síly aliance.

Příslušné dokumenty (tj. především koncepce kolektivní bezpečnosti), podepsané již v červenci 1994 ministry obrany zemí SNS, byly vzápětí předloženy společnému zasedání Rady ministrů zahraničních věcí a Rady ministrů obrany.¹⁷ Přestože vytvoření skutečné aliance bude teprve záležitostí dalšího vývoje a její realizace si vyžádá delší čas, klíčový krok v tomto ohledu byl již učiněn, a to ve směru výrazné reintegrace ve vojensko-politické sféře. Vznik nového vojensko-politického bloku by výrazně změnil situaci v celém eurasijském prostoru, podstatně by posílil postavení Ruska jako nepochybně vůdčí síly uvedeného bloku, který by se mohl případně stát protiváhou jiných bezpečnostních systémů, včetně Severoatlantické aliance.

Souběžně s konsolidací SNS upevňuje Ruská federace své bilaterální vztahy se státy blízkého zahraničí. Z nástupnických států pouze Ukrajina zatím neuzavřela s Ruskou federací základní politickou dohodu, tj. Smlouvu o přátelství a spolupráci. Poslední z takovýchto dohod uzavřela Moskva s Gruzíí v únoru 1994. Rusko si v ní vyhradilo právo udržovat na jejím území tři vojenské základny. Sítí základních dohod doplňuje množství ekonomických, vojenských a dalších smluv. Jen v roce 1993 jich s dalšími státy SNS uzavřelo 72. Velmi zajímavý bude z hlediska reintegrace postsovětského prostoru vývoj rusko-běloruských vztahů, které jsou již nyní velmi těsné. Zdá se totiž, že se připravuje další krok k reunifikaci, jenž by se mohl stát vzorem pro ostatní země SNS, respektive pro celý reunifikační proces. Prezidenti obou zemí počátkem srpna 1994 se totiž dohodli na tom, že uzavřou novou mezistátní smlouvu, která by potvrzovala zvláštní, prioritní charakter rusko-běloruských vztahů a zakotvila by strategickou linii směřující k jejich všestrannému sblížení. Jelcin později upřesnil, že by to mohlo být možné například na základě konfederace.¹⁸

Současně s rozšiřováním svých vertikálních vztahů s jednotlivými postsovětskými státy, především s členy SNS, se Rusko na druhé straně snaží omezovat navazování horizontálních vztahů mezi nimi navzájem. Ještě více se snaží zabránit rozvoji vztahů mezi těmito státy a třetími zeměmi, které by samozřejmě uvolňovaly jejich závislost na Rusku. Proto se mj. postavilo proti plánům na vybudování ropovodu z Kazachstánu a Ázerbájdžánu na jih, přes Turecko. Argumentovalo tím, že ropa může být přepravována přes jeho území, a to již existující sítí ropovodů. Pokusilo se také zmařit přidělení koncesí na prospekci a těžbu ropy a zemního plynu, které Kazachstán posléze udělil řadě západních společností. Moskva navíc odmítá těmto společnostem poskytnout právo přepravovat zemní plyn z Kazachstánu na západ přes její území. Obdobně zaujala odmítavý postoj ke smlouvě Ázerbájdžánu s konsorciem západních firem na využití tří ropných ložisek v Kaspickém moři.¹⁹

Rusko je zatím celkem úspěšné ve snaze udržet si převahu a zůstat jádrem reintegrace. Snahy ostatních států SNS navázat rozsáhlejší vzájemné vztahy nebyly příliš úspěšné. Totéž platí o kontaktech s třetími státy, a to mj. i proto, že Západ věnuje této oblasti jen minimální a epizodickou pozornost.

Aktivizace ruského úsilí o reintegraci postsovětského prostoru pod vlastní kontrolou je provázena ruskou vojenskou aktivitou v krizových místech SNS. Ještě nedávno Moskva usilovala o to, aby mezinárodní společenství a organizace uznaly, že je politickým a vojenským garantem míru a stability v daném prostoru. Jelcin např. na sjezdu Občanského svazu v březnu 1993 zdůrazňoval, že „nastala doba, aby odpovídající mezinárodní organizace, včetně OSN, poskytly Rusku zvláštní pravomoci jako garantu míru a stability na bývalém území SSSR“.²⁰ Souběžně ruská diplomacie usilovala o to, aby Ruské armádě, respektive již nasazeným jednotkám, byl udělen statut mírových sil. Kozyrevovu žádost v tomto ohledu však OSN v září 1993 odmítla. Neúspěšný byl i jeho požadavek, aby ruským vojskům byl udělen statut mírových sil Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, který přednesl na zasedání ministrů zahraničních věcí KBSE koncem listopadu 1993 v Římě.²¹

Své žádosti Rusko odůvodňovalo tím, že ani OSN, ani KBSE nemají dostatečné finanční prostředky na financování větších operací v tomto prostoru, ani vůli vyslat sem svá mírová vojska. Zastávalo názor, že pouze Rusko má schopnost zde provádět takovéto operace a že lépe než jiní zná místní situaci a podmínky.

Vzhledem k tomu, že obě organizace odmítly legitimovat mírové operace Ruska v postsovětském prostoru, Moskva změnila postoj. V rozhovoru, který poskytl v polovině června 1994 Svobodné Evropě, zastával Kozyrev názor, že Rusko již nepotřebuje k mírovým operacím souhlas mezinárodních organizací. Zdůrazňoval, že je (konkrétně se jednalo o Abcházii) Moskva uskutečňuje zcela legitimně, a to jednak v rámci mezinárodní organizace (SNS), jednak na žádost obou stran konfliktu. Kozyrev podtrhl, že obě strany požádaly Rusko, aby zde zasáhlo a obnovilo pořádek. Jejich postoj odůvodňoval mentalitou a stáletým zvykem považovat Moskvu za policistu oblasti. Od mezinárodních organizací Rusko

tedy již nežádá schválení svých operací, nýbrž jen finanční podporu a vyslání pozorovatelů.²² Touto cestou by však získalo nepřímé potvrzení svých operací, které by ovšem mohlo provádět podle vlastních představ, aniž by bylo jakkoli kontrolováno či omezováno.

Snaha dosáhnout reintegrace ve všech oblastech je současně doprovázena již zmíněným trendem posilování vlastní výlučnosti. Např. v ekonomické sféře Moskva soustavně oddělovala svůj finanční systém od ostatních zemí SNS a přiměla je k zavedení vlastního, který je založen na národních měnách. Takovýto přístup Moskvy je charakterizován jako „koloniální“ model postsovětské integrace. Jeho konečným cílem je změnit Rusko v ekonomickou metropoli SNS. Jedním z dalších nástrojů může být např. přeměna dluhů jednotlivých států SNS vůči Rusku na směnky, které by byly kryty jejich přírodními zdroji nebo akciemi některých jejich průmyslových podniků. Rusko by se tak mohlo v budoucnosti stát vlastníkem jejich národního bohatství. V případě Běloruska, mimořádně závislého na dodávkách z ruských energetických zdrojů, byla zvolena měnová unie, která bude znamenat další posílení jeho závislosti na Rusku.

K nejdůležitějším komponentům ruských reunifikačních snah patří:

- 1) posilování nadnárodních institucí SNS, a to jak již existujících, tak selektivní vytváření nových;
- 2) rychlejší vytváření ekonomické unie, k čemuž by měla přispět nová rublová zóna, která vznikla po zrušení staré;
- 3) iniciování pokusu o koordinaci zahraniční politiky v rámci SNS a o přeměnu tohoto společenství v nezávislý faktor nejen regionální, ale také globální politiky;
- 4) vytvoření nové vojensko-politické aliance;
- 5) vojensko-politická sféra, kde sleduje Rusko řadu dalších cílů:
 - zachovat ruskou vojenskou přítomnost na území celého bývalého Sovětského svazu, tj. prosadit právo mít vojenské základny na území jiných států SNS,
 - zabránit tomu, aby v této oblasti tradičních ruských zájmů získaly vliv protiruské síly,
 - uskutečňovat formálně společné, avšak fakticky ruské mírové operace, které by se staly běžnou praxí v rámci SNS,
 - vytvořit společnou kontrolu vnějších hranic SNS pohraničními vojsky,
 - posílit vzájemnou spolupráci všech komponentů vojensko-průmyslového komplexu bývalého Sovětského svazu rozmístěných nyní v jednotlivých republikách, což by umožnilo plně kompletovat zbraňové systémy a udržet SNS jako staronový trh pro ruské zbraně;
- 6) omezování vlivu třetích zemí na SNS, zvláště ve vojensko-bezpečnostní sféře;
- 7) obrana práv Rusů a ruský mluvícího obyvatelstva v zemích mimo vlastní území Ruské federace, posílení jejich ekonomického a kulturního postavení.

Je ovšem otázkou, zda má současné Rusko dostatečné možnosti, respektive zdroje k tomu, aby mohlo dosáhnout reintegrace postsovětského prostoru. Náklady spojené s financováním reintegrace by nevyhnutelně byly neslučitelné s ekonomickými reformami. Ostatně Rusko již dnes do velké míry financuje středoasijské republiky, a to v rozsahu 40–70 % jejich hrubého domácího produktu. Další otázkou je postoj předáků zemí SNS. Řada z nich vyjadřuje pochybnosti či přímo odmítá rostoucí roli nadnárodních orgánů SNS a Ruska v nich. Většina zemí však podporuje větší spolupráci. Jejich postoj je v tomto směru dán především ekonomickými faktory – prudkým poklesem výroby, inflací, finanční krizí a zadlužeností, mj. právě vůči Moskvě. To vše je nutí ustupovat Rusku v politickém směru. Doufají, že jim na oplátku učiní ústupky v ekonomické oblasti. Z jejich hlediska se jedná o relativně krátkodobý zájem, o dočasné řešení podmíněné jejich současnými problémy. Pro Rusko je však reintegrace dlouhodobým strategickým cílem. V krátkodobém výhledu se tedy politické a ekonomické zájmy Ruska a většiny postsovětských zemí v podstatě ztotožňují, avšak v dlouhodobém již nikoli. Tyto státy budou spíše hledat alternativy vůči závislosti na Rusku, pokud ovšem nebude již příliš těsná.

Další vývoj je obtížné odhadnout. Nejpravděpodobnější se zdá, že Rusko bude dále využívat výhodnou situaci a bude pokračovat v politice reintegrace. SNS bude využívat jak

ke zpomalení a zastavení dezintegrace, tak především jako jeden z nástrojů reintegrace postsovětského prostoru. Další scénář bude zřejmě podstatně ovlivněn tím, zda se výrazně prosadí neoimperální trendy v oficiální ruské politice. Rusko bude používat metodu „cukru a biče“ – tj. nízkých cen surovin, zvláště energetických, restrukturalizace splátek dluhů či přímo jejich anulování (Ukrajina, Bělorusko), přímých subsidií (středoasijské republiky), vojenské podpory labilních režimů (Gruzie), nepřímou podporu ruských menšin (Moldávie, Kazachstán aj.), přímých vojenských intervencí sloužících k odrazení „islámské hrozby“ (Tádžikistán) atd. – k prosazení své verze Monroeovy doktríny. Postupně tak bude obnovovat svůj vliv v oblasti, kterou považuje za přirozenou oblast svých životních zájmů.

Takováto politika by ovšem mohla otevřít cestu k novým konfliktům a možná i k občanským válkám na celém území bývalého Sovětského svazu, a to se všemi důsledky pro mezinárodní situaci, včetně možnosti zahájení nové studené války. Postsovětská oblast je vysoce dynamickým systémem starých i nových animozit, křehkých nových vztahů a režimů, dočasných řešení, kde Rusko hodlá hrát dominantní roli a bude ji zajišťovat všemi politickými, ekonomickými i vojenskými prostředky. Do doby, než zde vznikne stabilnější konfigurace sil, bude bezpečnostní situace v postsovětském prostoru, ale i v daleko širších hranicích charakterizována nejistotou a nepředvídatelností, která bude patrně jednou z hlavních hrozeb i pro bezpečnost celé Evropy, a tudíž také pro Českou republiku.

¹ Hospodářské noviny, 19. 1. 1994, s. 23. K politice Ruska blíže viz např. Lough, J.: The Place of the „Near Abroad“ in Russian Foreign Policy. RFE/RL Report, Vol. 2, No. 11 (12 March 1993), s. 21–29. Viz též Gobie, P. A.: Russia and Its Neighbors. Foreign Policy, No. 90 (Fall 1993), s. 79–88.

² Hospodářské noviny, 19. 1. 1994, s. 23.

³ Viz Независимая газета, 19. 1. 1994, s. 1.

⁴ Viz tamtéž, 12. 1. 1994, s. 1, 4 a 18. 1. 1994, s. 4–5, 8.

⁵ Viz tamtéž, 12. 3. 1994, s. 3.

⁶ Viz tamtéž, 19. 1. 1994, s. 2.

⁷ Tamtéž, 15. 6. 1994, s. 2.

⁸ Tamtéž.

⁹ Viz Rudé právo, 23. 7. 1994, s. 14.

¹⁰ Viz Независимая газета, 6. 7. 1994, s. 1. Viz též Kozyrev, A.: The Lagging Partnership. Foreign Affairs, Vol. 73, No. 3 (May/June 1994), s. 69.

¹¹ Viz Независимая газета, 7. 5. 1994, s. 1.

¹² Viz von Borcke, A.: Spannungen an der afghanisch-tadschikischen Grenze und das russische Krisen-Management. Berichte des Bundesinstitut für ostwissenschaftliche und internationale Studien, Nr. 19, Köln 1994, s. 27.

¹³ Viz tamtéž.

¹⁴ Viz Ruské aktuality, 1/1994, s. 2. Text Charty a dalších dokumentů k vývoji SNS viz: Europa Archiv, 48. Jahr (1993), Nr. 21, s. D 431 a násl.

¹⁵ Viz Teague, E.: The CIS: An Unpredictable Future. RFE/RL Report, Vol. 3, No. 1 (7 January 1994), s. 10.

¹⁶ Viz Независимая газета, 6. 7. 1994, s. 1.

¹⁷ Viz tamtéž, 20. 7. 1994, s. 1.

¹⁸ Viz Hospodářské noviny, 4. 8. 1994, s. 11.

¹⁹ Viz tamtéž, 13. 9. 1994, s. 21.

²⁰ Cit. dle Независимая газета, 12. 3. 1994, s. 3.

²¹ Viz Rudé právo, 6. 12. 1993, s. 12.

²² Viz An Interview with Russian Foreign Minister A. Kozyrev. RFE/RL Report, Vol. 3, No. 28 (15 July 1994), s. 40.